NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİ
ŞƏRQ – QƏRB
KONTEKSTİNDƏ

AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin 21 fevral 2020-ci il tarixli 04/13 qərarı (protokol №4) ilə çapa tövsiyə olunmuşdur.

Nərgiz (Nargis) İSMAYILOVA

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Elmi redaktor və ön sözün müəllifi: **İsa HƏBİBBƏYLİ**
AMEA-nın həqiqi üzvü,
Əməkdar elm xadimi

Rəyçilər:
Tehran MUSTAFAYEV
AMEA-nın müxbir üzvü
Əjdər İSMAYILOV
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor
Fərman XƏLİLOV
filologiya üzrə elmlər doktoru

ISBN
978-605-258-930-4

Kitap Adı
Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində

Yazar
Nərgiz (Nargis) İSMAYILOVA

Yayın Koordinatörü
Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No
47518

Baskı ve Cilt
Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code
TRV026090

DOI
10.37609/akya.1076

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ELMİ FƏALİYYƏTİN UĞURLU MƏŞQİ

Ədəbiyyatşünaslıq elmində Azərbaycan ədəbiyyatı və ictimai fikrinin əsas yaranma və inkişaf mərkəzlərindən biri olan Naxçıvan ədəbi mühiti haqqında bəhs edilsə də, bu ədəbi mühitdə Şərq və Qərb meyilləri indiyədək ayrıca tədqiqatın mövzusu olmamışdır. Çoxəsrlik ənənələrə malik Naxçıvan ədəbi mühitində gedən inkişaf prosesləri bu mövzu üçün geniş material verir. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Nərgiz Rəfail qızı İsmayılovanın "Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində" mövzusundakı monoqrafiyası həmin problemə həsr olunmuş ilk sistemli elmi tədqiqat işi kimi əhəmiyyətlidir. Monoqrafiyada Naxçıvan ədəbi mühitində qədim və orta əsrlərdən başlanan və XIX-XX əsrlərdə daha da inkişaf edən Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq-Qərb ənənələri geniş şəkildə tədqiq edilib ümumiləşdirilmişdir. Müəllif Naxçıvan ədəbi mühitinin klassik dövründə Şərq ədəbiyyatı ənənələrinin geniş inkişaf etdiyini nəzəri cəhətdən izah etmiş və bədii nümunələrlə əsaslandırmışdır. Kitabda XIX əsrdən etibarən ümumən Azərbaycan ədəbiyyatında, o cümlədən də Naxçıvan ədəbi mühitində Qərb ədəbiyyatı meyillərinin genişlənməyə başladığı izlənilmiş, bu zəmində ədəbiyyata gələn yeni ideyalar və janrlar diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Nərgiz İsmayılova haqlı olaraq belə hesab edir ki, Naxçıvan ədəbi mühitində XX əsrin əvvəllərində Avropa ədəbiyyatı ilə səsləşən ideyalar, süjetlər, obrazlar və janrlar milli ədəbiyyatın özünüifadə forması kimi təzahür edərək inkişaf etmişdir. Monoqrafiyada ayrı-ayrı yazıçıların əsərlərinin təhlili əsasında Şərq və Qərb meyillərindən milli özünəməxsusluğa keçid proseslərinin reallıqları tədqiq edilmiş və mühüm elmi nəticələrə gəlinmişdir.

Nərgiz İsmayılova Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan ədəbiyyatında, o cümlədən də Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq meyillərinin arxa plana keçirilməsi, Qərb ənənəsinin zəiflədilməsi və mövcud ideologiyanın diqqət mərkəzinə çəkilməsi məsələlərinə də elmi cəhətdən aydınlıq gətirmişdir.

Tədqiqat işində müstəqillik dövrü Naxçıvan ədəbi mühitində Qərb və Şərq ənənələrinə qayıdışın səbəblərinə və nəticələrinə müasir elmi baxış da öz əksini tapmışdır. Müəllif bu ədəbi mühitdə bədii tərcümə məsələlərini ilk dəfə olaraq elmi təhlildən keçirmişdir. Bütün məqamlarda olduğu kimi, bu mərhələnin tədqiqində də Nərgiz İsmayılova öz tezislərini Naxçıvan ədəbi mühitində təmsil olunan yazıçı və şairlərin bədii əsərlərindən gətirdiyi nümunələrlə şərh etmək mövqeyinə üstünlük vermişdir. Bu da Naxçıvan əbədi mühitinin real mənzərəsinin canlandırılmasına imkan yaratmışdır.

Nərgiz İsmayılova dünya ədəbiyyatına dərindən bələddir. Bu da onun Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq və Qərb meyillərini qiymətləndirərkən mövzunu dünya ədəbi prosesində baş verən dəyişmələrlə əlaqəli şəkildə tədqiq etməsinə yol açmışdır.

Bədii yaradıcılıq sahəsində də uğurla fəaliyyət göstərən, bir neçə nəsr kitabını nəşr etdirən Nərgiz İsmayılova Naxçıvan ədəbi mühitinin əsas simalarının yaradıcılığını təhlil edərkən bədii mətnin daxili məntiqindən çıxış etməyi bacarır. Bu da onun mövzusunu tədqiq etdiyi problemi hazır nəzəri sxemlər vasitəsilə deyil, ədəbi prosesin real gedişatı əsasında təqdim etməsini şərtləndirmişdir.

Beləliklə, "Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində" monoqrafiyası Azərbaycanda ədəbi mühiti geniş əlaqələri və imkanları ilə birlikdə araşdırıb öyrənməyin əhəmiyyətli bir nümunəsidir.

Nərgiz İsmayılova ədəbiyyat haqqında ədəbi prosesin hadisələri və simalarına dair müstəqil elmi fikir yürütməyi bacaran, öz nəzəri mühakiməsi olan tədqiqatçıdır. "Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində" onun ədəbiyyatşünaslıq elmi sahəsindəki qabiliyyətini, orijinal fikir yürütmək bacarıqlarını aydın şəkildə meydana qoyur. Bu isə Nərgiz İsmayılovanın oxuculara təqdim olunan monoqrafiyasının elmi səviyyəsini müəyyən etməklə bərabər, həm də tədqiqatçılıq sahəsindəki perspektiv imkanlarını da əyani surətdə təsəvvür etməyə imkan verir. Bu mənada "Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində" monoqrafiyası Nərgiz İsmayılova üçün onun ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki elmi fəaliyyətinin uğurlu məşqidir. Son vaxtlarda Avropa postmodern ədəbiyyatı və

Azərbaycan ədəbiyyatında postmodernizm istiqamətində apardığı tədqiqatlar, çap etdirdiyi məqalələr Nərgiz İsmayılovanın ədəbiyyatşünaslıq istiqamətində fərqli elmi yanaşmalara malik tədqiqatçı kimi formalaşmaqda olduğunu nəzərə çarpdırır. Bu isə öz növbəsində onun "Naxçıvan Ədəbi Mühiti Şərq – Qərb Kontekstində" monoqrafiyası ilə başlanan elmi axtarışlarının Azərbaycan ədəbiyyatını dünya ədəbi prosesləri ilə əlaqəli şəkildə tədqiq edib dəyərləndirmək miqyasına doğru inkişaf etməkdə olduğunu göstərir.

İsa HƏBİBBƏYLİ

akademik

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

I FƏSİL. NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ ŞƏRQ VƏ QƏRB ƏNƏNƏLƏRİNDƏN İSTİFADƏ MEYİLLƏRİ

1.1. Qədim və orta əsrlər Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq tipli ədəbiyyat 11

1.2. Qədim və orta əsrlər Naxçıvan ədəbi mühitinin görkəmli ədəbi simaları 25

II FƏSİL. XIX ƏSRDƏ VƏ XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ ŞƏRQ VƏ QƏRB ƏNƏNƏLƏRİNƏ MÜNASİBƏT

2.1. XIX əsr Naxçıvan ədəbi mühitində dünyəvi ədəbiyyatın inkişafına marağın qüvvətlənməsi.................... 49

2.2. XIX əsr Naxçıvan ədəbi mühitində klassik Şərq ədəbi ənənələrinə yaradıcı münasibət............................ 67

2.3. Məhəmməd Tağı Sidqinin ədəbi-elmi pedoqoji fəaliyyətində Şərq və Qərb 77

2.4. XX əsrin əvvəllərində Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq və Qərb ənənələri.. 83

2.5.Cəlil Məmmədquluzadə: Şərq-Qərb meyillərindən milli özünəməxsusluğa.................................. 131

2.6. Məmməd Səid Ordubadinin yaradıcılığında Şərq və Qərb 143

III FƏSİL. XX ƏSRDƏ VƏ MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜNDƏ NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ ŞƏRQ VƏ QƏRB ƏNƏNƏLƏRİNDƏN İSTİFADƏNİN YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ

3.1. Sovet dövründə Naxçıvan ədəbi mühitində Şərq ədəbi ənənələrinə münasibət 165

3.2. Sovet dövründə Naxçıvan ədəbi mühitində Qərb ədəbi ənənəsinin zəifləməsinin səbəbləri və nəticələri.................................... 181

3.3. Müstəqillik dövründə Naxçıvan ədəbi mühitində
Şərq və Qərb meyillərinə yeni baxış 193
3.4. Naxçıvan ədəbi mühitində bədii tərcümə 203
3.4.1. Əli Səbri Qasımovun tərcüməçilik fəaliyyəti 207
3.4.2. H.Razinin tərcüməçilik fəaliyyəti............................ 207
3.4.3. Həmid Arzulunun tərcüməçilik fəaliyyəti............ 208
3.4.4. Şamil Zamanın tərcüməçilik fəaliyyəti.................. 211

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Abbasbəyli A.N., Yusifzadə S.Z. Beynəlxalq münasibətlər tarixi (ən qədim dövrlərdən XIX yüzilliyin 70-ci illərinin sonuna qədər). Bakı: BDU nəşriyyatı, 2009, 309 s.
2. Abdullayeva T. M. Azərbaycan ədəbi fikrində qərbçilik meylləri. (XX əsrin əvvəlləri). Bakı: Avropa, 2014, 152 s.
3. Abdullayev Ç. Ə.. Qərb və Şərq ədəbiyyatının iki böyük yolu.// 525-ci qəzet.- 2012.- 17 oktyabr.- s.7.
4. Ağazadə Y. B. Heyran xanımın ən məşhur qitəsi haqqında // ADPU-nun "Xəbərləri". 2006, №1, s.206-209.
5. Axundlu Y. İ. Məmməd Səid Ordubadi. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 92 s.
6. Axundlu Y. İ. Tarixi roman yeni mərhələdə. Bakı: Maarif, 1998, 176 s.
7. Axundlu Y. İ. Ustad sənətkar "Məmməd Səid Ordubadi: taleyi və sənəti" məqalələr toplusu. Naxçıvan: Əcəmi, 2012, 170 s.
8. Akimova E. S. Yeni təfəkkür və ədəbi tənqid. Bakı: MBM, 2012, 280 s.
9. Araslı H. H. Azərbaycan ədəbiyyatı: tarixi və problemləri. Bakı: Gənclik, 1998, 732 s.
10. Araslı H. H., Dəmirçizadə Ə. M., Arif M.M., Təhmasib M.H. Bəraət. "Dədə Qorqud" dastanları"."Kommunist" qəz., Bakı, 1957, 26 mart.
11. Araz M. İ. Həyatın və sözün rəngləri. Bakı: Gənclik, 1975, 134 s.
12. Araz M. İ. Ocaq başında. Bakı: Yazıçı, 1988, 248 s.
13. Araz M. İ. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Azərnəşr, 1986, 480 s.
14. Araz M. İ. Seçilmiş əsərləri. 4 cilddə, I c., Bakı: Ozan, 2003, 348 s.
15. Araz M. İ. Seçilmiş əsərləri. 4 cilddə, II c., Bakı: Ozan, 2003, 332 s.
16. Atilla İ. Ə. Əsrin şairi. Hüseyn Cavid Azərbaycan Sovet tənqidində. Bakı: Müəllim, 2011, 246 s.
17. Azərbaycan qadın şairlər antologiyası. Bakı: Avrasiya press, 2005, 258 s.

18. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Arxivi:F. 217, siy.7, v. 15.
19. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar institutunun Arxivi: F. 398, siy.14, v. 7.
20. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Arxivi: F. 427, siy.14, v. 15.
21. Azərbaycan tarixi. 7 cilddə, II cild., Bakı: Elm, 2007, 608 s.
22. Azərbaycanın aşıq və şair qadınları. Bakı: Gənclik, 1974,184 s.
23. Babayev R. T. Azərbaycan folklorunun regional xüsusiyyətləri (Naxçıvan folkoru materialları əsasında): filol. üzrə fəlsəfə doktorluq dissertasiyası, Naxçıvan: 2008, 167 s.
24. Babayev S.Y. Naxçıvanda "Kitabi-Dədə Qorqud" toponimləri. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 1999, 224 s.
25. Babayev Y. M. Ana dilli Azərbaycan ədəbiyyatının təşəkkülü və epik şeirin inkişafı (XIII-XIV əsrlər). Bakı: ADPU, 2008, 128 s.
26. Baxşəliyev V. B., Seyidov A. Q., Qədirzadə Q. İ., İbrahimli B. Qədim Ordubad. Naxçıvan: Əcəmi, 2014, 312 s.
27. Beqdeli Q. F. Şərq ədəbiyyatında "Xosrov və Şirin" mövzusu. Bakı: 1970, 142 s.
28. Camalov K. H. Böyük mütəfəkkirlərin maarifçilik ideyaları. Naxçıvan: Əcəmi, 2015, 224 s.
29. Cavid H. Əsərləri. 5 cilddə, I c., Bakı: Lider, 2005, 256 s.
30. Cavid H. Əsərləri. 5 cilddə, II c., Bakı: Lider, 2005, 352 s.
31. Cavid H. Əsərləri. 5 cilddə, III c., Bakı: Lider, 2005, 304 s.
32. Cavid H. Əsərləri. 5 cilddə, IV c., Bakı: Lider, 2005, 256 s.
33. Cavid H. Əsərləri. 5 cilddə, V c., Bakı: Lider, 2005, 288 s.
34. Cəfərov İ. Z. Azərbaycan ədəbiyyatında səyahətnamə. Bakı: Elm, 2001, 180 s.
35. Cəfərov İ. Z. Mirzə Cəlil və Sədi Şirazi sənəti Şərq və bəşər qlobal problehləri ilə,Cəlil Məmmədquluzadə. Taleyi və sənəti (məqalələr toplusu). Bakı, "Elm və təhsil", 2010, 196 s.
36. Cəfərov İ. Z. Şərq-Qərb bədii fikrinin M.T.Sidqi yaradıcılığında kamilləşən ədəbi-estetik konsepsiyaları, M.T.Sidqinin taleyi və sənəti(məqalələr toplusu).. Naxçıvan: Əcəmi, 2015,184 s.

37. Cəfərov M. C. Hüseyn Cavid. Bakı: Azərnəşr,1960, 263 s.
38. Cəfərov M.C. Azərbaycan rus ədəbi əlaqələri tarixindən. Bakı: Azərnəşr, 1964,153 s.
39. Cəfərov M.C. Sənət Yollarında. Bakı: Gənclik, 1975, 366 s. s.191-192.
40. Cəfərov İ. Z. Ə.Qəmküsar yaradıcılığından Şərq-türk ədəbiyyatına münasibətin tənqidi-realist prinsipləri. Əliqulu Qəmküsar taleyi və sənəti (məqalələr toplusu). Bakı: Elm və təhsil, 2011, 140 s.
41. Eylazov F. A. AMEA Naxçıvan Bölməsi Əlyazmalar Fondunda saxlanılan naxçıvanlı müəlliflərin əlyazmalarına bir baxış. // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri, 2009, №1, s. 240-244
42. Əbu Bəkr ibn Xosrov əl-ustad. Munisnamə. Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2008, 143 s.
43. ƏqiqiBəxşayişi.Məfaxiri-Azərbaycan.I.c.Təbriz: Azərbaycan,1996, s. 607 s.
44. Əliyev K. İ. Ədəbiyyat tarixinə bir baxış. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 302 s.
45. Əliyev K. İ. Ədəbiyyatşünaslıq və ədəbiyyatşünaslar. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 274 s.
46. Əliyev R. N. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: Mütərcim, 2008, 360 s.
47. Əliyev R. N. Dilimiz, ədəbiyyatımız, tariximiz. Bakı: Elm, 1997, 260 s.
48. Əliyeva G. K. Romantik faciənin mistik qatı. "525-ci qəzet", Bakı, 2011, (25 iyun).
49. Əliyeva N. M. Sovet dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı Bakı: Elm və təhsil, 2013, 664 s.
50. Əliyeva R. Məmməd Səid Ordubadinin maarifçi görüşləri. Bakı:Adiloğlu nəşriyyatı, 2019, 208 s.
51. Əlyazmalar kataloqu. I c. (tərtib edən M.S.Sultanov), Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası nəşriyyatı, 1963, s 512.
52. Əsgərzadə L. S. Eynəli bəy Sultanov və Naxçıvanlı müasirləri / Eynəli bəy Sultanov: taleyi və sənəti", Bakı: Nurlan, 2011, s 152-165.
53. Əzizova N. M. Hüseyn Cavid dramaturgiyasında qadınların tipləri və Cavidin məhəbbət konsepsiyası. Bakı: Elm, 2005, 275 s.

54. Əzizova N. M. H. Cavid dramaturgiyasında insan, iblis, tanrı ("Şeyx Sənan", İblis", "Peyğəmbər"). Bakı: Elm, 2007, 152 s.
55. Hacıyev H. E. Naxçıvannamə. Bakı: Şirvannəşr, 2008, 194 s.
56. Hacıyev İ.M., Məmmədov Ş. A. Naxçıvan və naxçıvanlılar. Bakı: Elm, 2001, 280 s.
57. Hacıyev İ.M. Naxçıvan qədim Şərq sivilizasiyaları ilə sıx bağlı olan diyar. Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2014, 120 s.
58. Heyran xanım Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 232 s.
59. Həbibbəyli İ.Ə. Böyük ədəbiyyat nəhəngi. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 92 s.
60. Həbibbəyli İ.Ə. Cəlil Məmmədquluzadə mühiti və müasirləri. Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2009, 421 s.
61. Həbibbəyli İ.Ə. Ədəbi-tarixi yaddaş və müasirlik. Bakı: Nurlan, 2007, 689 s.
62. Həbibbəyli İ.Ə. Məhəmmədağa Şahtaxtlı: tale yolları və xidmətləri, "Məhəmmədağa Şahtaxtlı:taleyi və sənəti" (məqalələr toplusu) Bakı: Nurlan, 2008, 166 s.
63. Həbibbəyli İ. Ə. Hüseyn Cavid və sənəti, "Hüseyn Cavid: taleyi və sənəti" (məqalələr toplusu) Bakı: Nurlan, 2007, 141 s.
64. Həbibbəyli İ. Ə. Xalq şairi Məmməd Araz. Bakı: Azərbaycan, 1999,160 s.
65. Həbibbəyli İ. Ə. Nuhçıxandan Naxçıvana. Bakı: Elm və təhsil, 2015, 846 s.
66. Həbibov İ. Ə. Ədəbi yüksəliş. Bakı: Bilik, 1985, 64 s.
67. Həbibov İ.Ə. Romantik lirikanın imkanları. Bakı: Yazıçı, 1984, 167 s.
68. Həbibbəyli İ.Ə."Azərbaycan ədəbiyyatı: dövrləşdirmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri".Baki: Elm, 2019, 452. (91).
69. Həsənova L. Müasir ədəbiyyatşünaslıqda Şərq-Qərb kontekstinin tədqiqi // "Teke" 64.dergi. №4/1 Erzurum, 2015, s. 244-256.
70. Həşimli H. M. Avropa lirik janrları və Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: Elm və təhsil, 2009, 442 s.
71. Həşimli H. M. Əli Səbri. Bakı: Nurlan, 2007, 141 s.

72. Həşimli H. M. Hüseyn Cavidin lirikası və Avropa poetik ənənələri. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 92 s.
73. Həşimli H. M. Hüseyn Cavidin poeziyası Şərq-Qərb kontekstində// Hüseyn Cavid taleyi və sənəti (məqalələr toplusu), Bakı: Nurlan, 2007, 141 s.
74. Hüseynova A. H. Məmməd Səid Ordubadinin nəsrində Cənubi Azərbaycan /Sumqayıt Dövlət Universiteti; Elmi red. A.Ə.Məmmədova; Red. Ş.H.Məmmədov.- Bakı: BUN, 2007, 154 s.
75. Xəlilov S. S. Cavid fəlsəfəsi (1-ci kitab: "İblis"də fəlsəfi motivlər). Bakı: Qanun, 1996, 112 s.
76. Xəlilov S. S. Cavid fəlsəfəsi (2-ci kitab: klassik Şərq və müasirlik). Bakı: Nurlar, 2009, 128 s.
77. Xəlilov S. S. Cavid və Cabbarlı: müxtəlifliyin vəhdəti. Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, 2001, 180 s.
78. Xəlilov S. S. Şərq ruhunun Qərb həyatı: Aida İmanquliyevanın yaradıcılıq axtarışlarının izi ilə. Bakı: Şərq-Qərb, 2009, 380 s.
79. Xəlilov S. S. Təsəvvüf və postmodernizm arasında. "525 qəzet", Bakı: 2013. 27 may.
80. Xəlilov S. S. Ümumi bəşəri idela doğru (fəlsəfi etüdlər). Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, 2001, 180 s.
81. Xəlilov S.S. Sivilizasiyalararası dialoq. Bakı, "Adiloğlu" nəşriyyatı, 2009. – 258 s.
82. İbrahimov H. M. Böhtan. Bakı: Şərq-Qərb, 1998, 286 s.
83. İbrahimov H. M. Əsrin onda biri. Bakı: Avrasiya PRESS, 2005, 384 s.
84. İbrahimov M.Ə. Böyük demokrat. Bakı: Azərnəşr, 1939, 160 s.
85. İbrahimov S. M.Əlyazmalar Naxçıvanın qədim tarixi haqqında/ "Naxçıvan: ilk yaşayış və şəhərsalma yeri kimi" mövzusunda beynəlxalq simpozium materialları(20-24 iyul 2011-ci ildə keçirilmiş beynəlxalq simpoziumun materialları). Naxçıvan-2012, səh. 156-162. İmanquliyeva A.H. Cübran Xəlil Cübran. Bakı: Elm, 1975. s. 91; 92.
86. İsfəhani H. Ə. "Tibbnamə" (tərcümə edib və şərhə hazırlayan Fəxrəddin Eylazov). Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2015, 240 s.

87. İsmayılov Ə. T. Hüseyn Cavid yaradıcılığı və dünya ədəbiyyatında demonizm ənənəsi. Bakı: Elm və təhsil, 2015, 296 s.
88. İsmayılov N. Q. Hüseyn Razinin yaradıcılıq yolu. Bakı: Elm, 2003, 248 s.
89. İsmayılova.N.R.Əmirəddin Məsud Naxçıvani və Əhməd Əyyub oğlu əl-Hafiz Naxçıvani kimdir? // "Şərq qapısı"-.2016, mart 1.
90. İsmayılovabN.R. Müstəqillik illərində Naxçıvan şairlərinin yaradıcılığında Naxçıvan və Vətən mövzusu // "Şərq qapısı"-. 2014-cü il 08 avqust.
91. İsmayılov M."Təfsir üsulu və Tarixi". Bakı – 2011, s 236. s.19-20 (s.140).
92. İsaxanlı H. A. Poetik tərcümə məhdud çərçivələr içərisində ahəng və gözəllik axtarışı. Poetik tərcümələr 1-ci toplu. Bakı: Xəzər Universiteti Nəşriyyatı. 2005, 337 s.
93. Kazımova F. R. Azərbaycan ədəbiyyatının "Cüvəllağı"sı. Bakı: Mütərcim, 2012. 324 s.
94. Qafarova S. H. Gərayzadə E. İ. Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi tarixi.Bakı: Mütərcim, 2010, 136 s.
95. Qarayev N. S. Poetik məclislər. Bakı: Yazıçı, 1987, 526 s.
96. Qarayev N. S. XIX əsr Azərbaycan ədəbi məclisləri. Bakı: Nurlan, 2012, 325 s.
97. Qarayev Y. V. Realizm, sənət və həqiqət. Bakı: Elm,1980, 255 s.
98. Qarayev Y. V. Tarix: yaxından və uzaqdan. Bakı: Sabah, 1996, 712 s.
99. Qasımov H. Ə. Azərbaycan ədəbiyyatının yaradıcılıq problemləri. Bakı: Elm, 2004,773 s.
100. Qasımov H. Ə. Azərbaycan romanının inkişaf problemləri. Bakı: Nurlan, 2008, 336 s.
101. Qasımov X. S. Orta əsrlərdə Azərbaycan mədəniyyəti. Bakı: Aspoliqraf, 2008, 448 s.
102. Qasımov X. Orta əsrlərdə Azərbaycan mədəniyyəti. Bakı: Aspoliqraf, 2008, 448 s.
103. Qasımov M. C. Abdullayev M. İ. Beynəlxalq münasibətlər tarixi (XX əsr. I hissə.1900-1945-ci illər). Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1999, 415 s.

104. Qasımzadə M. Nuhçıxandan gəlirəm. Naxçıvan: Əcəmi, 2013, 248 s.

105. Qasımov.R.A. Naxçıvan ədəbi mühiti: Problemlər,perspektivlər. Bakı:Elmvə Təhsil, 2018, 232 s.

106. Qədimov. Ə. N. Məhəmməd Tağı Sidqinin həyatı və yaradıcılığı. Bakı: Çaşıoğlu, 2004, 152 s.

107. Qədimov Ə. N. XIX əsr Ordubad ədəbi mühiti. Bakı: ADPU nəşriyyatı, 2010, 545 s.

108. Quliyev Ə. A. Mövlana və Əkmələddin Naxçıvani - XIII əsrdə Anadolu Səlcuqlu dövlətinin paytaxtı Konya hökmdar sarayında həkimlərin başçısı olmuş görkəmli elm xadimi Əkmələddin Naxçıvani haqqında // AMEA-nın Xəbərləri. İctimai və humanitar elmlər seriyası. Bakı: 2013, №1. s. 99-111.

109. Quliyev Ə.A. "Məhəmmədağa Şahtaxtlılı xalqımızın və dilimizin adı haqqınnda", "Məhəmmədağa Şahtaxtlı:taleyi və sənəti" (məqalələr toplusu) Bakı: Nurlan, 2008, 166 s.

110. Quliyev M.R. Bir tərcüməçi imzası: Gülməhəmməd bəy Kəngərli// 525-ci qəzet.- 2013.- 27 fevral.- s.7.

111. Quliyev M. R. Naxçıvan xanlığının Qafqazda hərbi-siyasi mövqeyi və əlaqələri. Naxçıvan: 2013,Əcəmi, 184 s..

112. Qulubəyli.Ş.Q. Ürəkdən-ürəyə.Naxçıvan:Əcəmi, s.184.

113. Məhərrəmov Z. H. İrəvanda məktəbdarlıq və maarifçilik (1800-1920-ci illərdə ədəbi-mədəni mühit). Bakı: Nurlan, 2010, 320 s.

114. Məmmədquluzadə Cəlil. Əsərləri. 2 clddə, I c., (tərtib edəni, ön sözün və izahların müəllifi İ.Həbibbəyli) Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2009, 608 s.

115. Məmmədquluzadə Cəlil. Əsərləri. 4 cilddə, III c., (tərtib edəni, ön sözün və izahların müəllifi İ.Həbibbəyli) Bakı: Öndər, 2004, 480 s.

116. Məmmədquluzadə Cəlil. Əsərləri. 4 cilddə, II c., (tərtib edəni, ön sözün və izahların müəllifi İ.Həbibbəyli) Bakı: Öndər, 2004, 584 s.

117. Məmmədquluzadə Cəlil. Əsərləri. 4 cilddə, IV c., (tərtib edəni, ön sözün və izahların müəllifi İ.Həbibbəyli) Bakı: Öndər, 2004, 472 s.

118. Məmmədov A.M. "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbində milli varlıq problemləri. "Elm", 15 ç.v.Bakı, 2012.

119.Məmmədov E. Q. Hüşyar dostlar: Eynəli bəy Sultanov və Cəlil Məmmədquluzadə / "Cəlil Məmmədquluzadə: taleyi və sənəti" (məqalələr toplusu), Bakı: Elm və təhsil, 2010, s.102-111.

120.Məmmədova D. M. Eynəli bəy Sultanovun "Sənəm" pyesi / "Eynəli bəy Sultanov: taleyi və sənəti" (məqalələr toplusu). Bakı: Nurlan, 2011, s.125-134

121.Mikayılov Ş.A. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: Maarif, 1981, 225 s.

122.Mirəhmədov Ə. M. Yazçılar, talelər, əsərlər. Bakı: Azərnəşr, 1978, 312 s.

123.Mustafayev.T.Ə. Akademik İsa Həbibbəyli - Biblioqrafiyadan görünən Bioqrafiya// Tehran 525-ci qəzet.- 2018.-8 sentyabr.- s.10-11

124.Molla Nəsrəddin"Molla Nəsrəddin", 6 iyun 1929, №23

125.Nağıyev C. Q. Qədim Şərq ədəbiyyatı tarixi. Bakı: Şərq-Qərb, 2004, 350 s.

126.Naxçıvan Ensiklopediyası, İstanbul, Uniprint, 2002, 594 s.

127.Naxçıvan tarixi. 3 cilddə, I c., Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2013, 452 s.

128.Naxçıvan tarixi. 3 cilddə, III c., Naxçıvan: Əcəmi NPB, 2015, 559 s.

129.Naxçıvani H. F. Əs-sihah əl-əcəmiyyə. Bakı: Şərq-Qərb, 1993, 336 s.

130.Naxçıvani H. N. Divan. Bakı: 2011, 713 s.

131.Nəhmətova K.A. Hüseyn Cavidin "Peyğəmbər" əsəri islam həqiqətləri kontekstində / Türk dünyasını işıqlandıranlar: M.Akif Ersoy və Hüseyn Cavid beynəlxalq konfransın materialları. Bakı: Qafqaz Universiteti, 2013, s. 187-192.

132.Nəsirov E. G. Orta əsrlərdə yaşamış azərbaycanlı alimlər. Bakı: Nurlar, 2011, 416 s.

133.Ordubadi.F. M. Ağlar qələm əlimdə. Bakı: Yazıçı, 1989, 232 s.

134.Ordubadi M. S. Dumanlı Təbriz. I kitab. Bakı: Yazıçı, 1985, 373 s.

135.Ordubadi M. S. Dumanlı Təbriz. II kitab. Bakı: Yazıçı, 1985, 730 s.

136.Ordubadi M. S. Gülşəni-vəhdət. Divan. Naxçıvan: Əcəmi, 2010, 248 s.

137.Ordubadi M. S. Həyatım və mühitim. Naxçıvan: Əcəmi, 2012, 336 s.

138.Ordubadi M. S. Qanlı illər. Bakı: Qafqaz, 2007, 184 s.

139.Ordubadi M. S. Qılınc və Qələm. Bakı: Şərq Qərb, 2005, 344 s.

140. Ordubadi.M.S. Təbriz.Respublika əlyazmaları fondu.arx.16 ç.321 (310).
141. Orta əsr ərəb mənbələrində Azərbaycan tarixinə aid materiallar. Bakı: Nurlan, 2005, 336 s.
142. Osmanlı V. M. Azərbaycan romantizmi. 2 cilddə, I c., Bakı: Elm, 2010, 464 s.
143. Orucova A.Ə.Cəlil Məmmədquluzadənin şeir yaradıcılığı. Naxçıvan:Əcəmi, 2017,192 s
144. Pənah G. V. Cəfər Xəndanın Azərbaycan ədəbiyyatına dair tədqiqatlarının səciyyəvi xüsusiyyətləri. Bakı: UniPrint, 2014, 610 s.
145. Pənahi Makulu. A. H. Ədəbi məlumat cədvəli. Bakı: Azərbaycan SSRİ Elmər Akademiyası Nəşriyyatı, 1962, 574 s.
146. Razi H. M. Biblioqrafiya. (tərtib edəni F. Xəlilov) Naxçıvan: Əcəmi, 2015, 304 s.
147. Razi H. M. Gözün aydın. Bakı: Azərbaycan, 1996, 228 s.
148. Razi H. M. Ömür keçdi… Bakı: Elm və təhsil, 2011, 304 s.
149. Rzayev F.H. Hüseyn Cavid: İblis, Şərq və Qərb demonizmi/ İctimai-siyasi, ədəbi-bədii, elmi publisistik jurnal. Naxçıvan: Əcəmi, 2012, 159 s.
150. Rzayev Y. H. Azərbaycan romanı: siyasət və milli düşüncə. Bakı: Elm, 2010, 296 s.
151. Rzayeva R. N. Əbubəkr İbn Xosrovun Əl-Ustadın "Munisnamə" əsəri: mənbələr və paralellər: filologiya üzrə fəlsəfə doktorluq dissertasiyasının avtoreferatı: 5718.01, 5717.01 / R. N. Rzayeva ; elmi red. G. B. Baxşəliyeva ; AMEA akad. Z.M. Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutu. - Bakı, 2015. - 27 s.
152. Sadıqzadə N. N. XX əsrdə Naxçıvanda ədəbiyyatşünaslığın inkişafı. Bakı: Elm, 2009, 168 s.
153. Salamoğlu T. S. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: E. L, 2012, 314 s.
154. Saraclı M. O. Naxçıvan ədəbi muhitindən. Bakı: 2007, 80 s.
155. Saramaqo J. S. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2010, 800 s.
156. Sidqi M.T. Əsərləri. Bakı: Çaşıoğlu, 2004, 279 s.

157. Səfərli Ə. Ə. Ağayeva A. A. Nuh yurdunun heyranı. Naxçıvan: Əcəmi, 2015, 256 s.
158. Səfərli İ. Ə. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Lider, 2005, 224 s.
159. Sultanov E. Ç. Seçilmiş hekayələr. Bakı: Azərnəşr, 1966, 142 s.
160. Sultanov E. Ç. Seçilmiş hekayələr. (tərtib edəni E. Yurdoğlu-Məmmədov) Bakı: Elm və təhsil, 2016, 288 s.
161. Şahverdiyev Z. Ə. Naxçıvan bölgəsi XIX-XX əsrin əvvəllərində. Bakı: Elm, 2008, 264 s.
162. Şərif Ə. Q. Molla Nəsrəddin necə yarandı. Bakı: Azərnəşr, 1986, 394 s.
163. Vahabova S. İ. Cəlil Məmmədquluzadə nəsrinin poetikası. Bakı: 2013, 164 s.
164. Vəlixanlı N. M. Naxçıvanın VII-XII əsrlər dövrü tarixdə və tarixşünaslıqda. Naxçıvan: Əcəmi, 2015, 179 s.
165. Vəliyev Ş. Q. XX əsr Azərbaycan ədəbi tənqidində poeziya problemləri (1815-1917). Bakı: Elm, 2004, 444 s.
166. Vəzirova F. Ş. Ədəbi qeydlər və tədqiqlər. Bakı: Yazıçı, 1985, 188 s.
167. Yadigar A. E. Hər şeyin sonu var. Naxçıvan: Qızıl dağ, 2007, 290 s.
168. Yadigar A. E. Bir nurlu heykəl yarat. Naxçıvan: Əcəmi, 2014,248 s.
169. Yusifli V. Ə. Şair dünyası (Elman Həbib-60). Bakı: Şirvannəşr, 2009, 224 s.
170. Yusifli V.Ə. "Avesta" Azərbaycan dilində//Kaspi.-2018.-10-12 mart.-S.19.
171. Yurdoğlu E.Q. Eynəli bəy Sultanov və folklor. Naxçıvan : Əcəmi NPB, 2017, 208 s.
172. Zamanov A. F. Əməl dostları. Bakı: Yazıçı, 1979, 372 s.

Türk dilində

173. Akpınar Y., Ağca F. Çağdaş türk edebiyatları 2 ciltte, I c., Eskişehir: Anadolu üniversitesi, 2013, 245 s.
174. Arıkoğlu İ., Özgül K., Demir R. ve d. XIX. yüzyil türk edebiyatı. Eskişehir: Anadolu üniversitesi, 2012, 137 s.
175. Brovn D.R. Da Vinçi şifresi. İstanbul: Altın kitaplar, 2003, 295 s.
176. Bilmen Ö. N. Büyük Tefsir Tarihi, İstanbul 1974, c. II, s. 628.

177. Çağdaş türk edebiyatları 2 ciltte, II c., Eskişehir: Anadolu üniversitesi, 2013, 226 s.
178. Friedrich V.N. Böyle buyurdu Zerdüşt. İstanbul: Gün yayıncılık, 2001, 363 s.
179. Görener.İ. İlmî cazibe yurdu osmanli'da çok yönlü bir müfessir: Nimetullâh-i Nahcuvânî |(s.294)
180. Kurt.Y. "Nimetullah b. Mahmud", DİA, c. 33, ss. 132-133.
181. (Türkiyə Qəzeti, Övliyalar Ensiklopediyası, İstanbul 1992, c.3, s. 337).
182. Nimetullah Nahçıvani. Hidâyetül İhvân- Sûfileri Kelâmcıları ve Felsefecileri Eleştirisi, çeviren: Orkhan Musakhanov, İlkharf Yayınevi,İstanbul, 2012, 96 s.
183. Nimetullah Nahçıvani tefsiri. (Tercüman A.İ.Türcan.) 5 cilt. Konya: Akşehir postası matbaası, 2017, 700 s.
184. Jean de la H. İki çocuğun devri-alemi. İstanbul: Can Yayınları, 2011, 160 s.
185. Şemil A. H. Hüseyin Cavidin "Uçurum" faciasında İstanbul gerçekliklerinin sembolu/ I Uluslararası Türk edebiyatında İstanbul sempozyumunun bildirileri. İstanbul, Beşir kitapevi, 2009, s. 511-522.
186. Zalova E. B. Azerbaycan-Fransız edebiyat bağları // Kardeş kalemler, 2011, №57, s.91-94.

Rus dilində

187. Брагинский. И.С.Западно-восточный синтез в "Диване" Гете. – И.В.Гете. Западно-восточный диван. Mockva: 1988, 597 с.
188. Гарриет Байнфилд, Ефрем Корнголд. Между небом и землей. М. 1997, 447 с.

İngilis dilində

189. Hugo Friedrich. On the Art of Translation. Theories of Translation. An Anthology of Essays from Dryden to Derrida. The University of Chikago, 1992, 11 s.

İnternet resursları

190. Həbibbəyli İ.. ,Azərbaycan romantik poeziyasinin Hüseyn Cavid mərhələsi: http://tehsiljurnali.az/manset/719-azrbaycan-romantik-poeziyasinin-hseyn-cavid-mrhlsi.html
191. Həşimli.H.M. Vətənimizin tarixini, təbii gözəlliklərini vəsf edən ədib – Müzəffər Nəsirli:
192. http://serqqapisi.az/index.php/humanitar/m-d-niyy-t/10964-vaetaenimizin-tarikhini-taebii-zhoezaelliklaerini-vaesf-edaen-aedib-muzaeffaer-naesirli
193. Qori və İrəvan müəllimlər seminariyalarının milli təhsil tariximizdəki yeri və rolu haqqında: http://milliarxiv.gov.az/ru/qori-ve-i-revan-muellimler-seminariyalarinin-milli-tehsil-tariximizdeki-yeri-ve-rolu-haqqinda
194. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin Heydər Əliyev muzeyinin yaradılması haqqındaSərəncamı: http://www.alimeclis.az/index.php?option=com_content&view=article&id=64:heydr-liyev-muzeyinin%20-%20yaradlmas-haqqnda&catid=38:srncamlar&Itemid=89
195. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı: http://nakhchivan.preslib.az/az_b5-7.html
196. Nuh peyğəmbərin Naxçıvan şəhərindəki məzarüstü türbəsinin bərpa edilməsi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin sərəncamı Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov. Naxçıvan şəhəri, 28 iyun 2006-ci il: http://www.alimeclis.az/index.php?option=com_content&view=article&id=73:nuh-peymbrin-naxcvan-hrindki-mzaruestue-tuerbsinin-brpa-edilmsi-haqqnada&catid=38:srncamlar&Itemid=89
197. İbrahimov H.: http://www.kepeztv.az/news/id/3892
198. Saramago José: https://www.britannica.com/biography/Jose-Saramago
199. Tofiq Fikrətin "Rəsminin qarşısında": https://www.ateslekarsilikveren.com/2016/01/resminin-karssnda.html
200. Subyektiv hüquqlarda əhatə olunmayan maraqlar və onlarin məhkəmələrdə müdafiəsi: http://supremecourt.gov.az/static/view/115

201. Oriyentalizm: Şərqə dair tədqiqatlar müstəmləkəçilik siyasətinə xidmət edirmi? http://newtimes.az/az/relations/dialogue/1461/
202. Orientalism, Edward Said and Changes in Art History :https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/768424
203. bŞərq və Qərb: Tarix və müasirlik: http://www.elibrary.az/docs/JURNAL/jrn2010_592.pdf